

ZÁRÓJELENTÉS

Kazinczy Ferenc művei
(Kritikai kiadás)
2014–2018

A projekt munkatervében meghatározott feladatok alapvetően három csoportra oszthatók: 1. a Kazinczy kritikai kiadás könyvsorozatába tartozó kötetek készítése és megjelentetése; 2. az elektronikus kritikai kiadás fejlesztése két fő területen: egyrészt a már megjelent kötetek adaptációja, másrészt a levelezés modern textológiai elvek szerinti feldolgozása; 3. kapcsolódó tevékenységként eredeti források digitalizálása és adatbázisépítés. 4. Mindehhez járul még a kutatócsoport publikációs aktivitása, a monográfiák, értekezések és tanulmányok, melyek a jelen kutatással összefüggésben jöttek létre, valamint az előre nem tervezett tevékenységek és azok eredményei. Az alábbiakban ebben a rendben tekintjük át a végzett munkát. A felsorolt összes tétel a bírálati időszakban megtekinthető a projekt-honlap védett oldalán, a következő címen: <http://irodalom.arts.unideb.hu/kutatas/kazinczy/zarojelentes>

1. A kritikai kiadás kötetei

a) Magyarországi utak, sajtó alá rendezte Orbán László, Debrecen, 2015., 432.

A jelen kötet Kazinczynak az *Erdélyi Leveleken* kívüli útleírásait tartalmazza. Ezek három fő csomópontot képeznek, átívelvén az egész életművön: az első szövegcsoporthoz az *Orpheus*ban 1789-ben megjelent útirajzok jelentik, a másodikat az 1824-es útról készült leírás, a harmadik, a legnagyobb szövegegység az 1828–1831 közötti utakhoz kapcsolódik. A feldolgozás módja genetikusan elvű, az összes forrás közlésre került, összefüggéseik feltárásával. Ezzel a kötettel teljessé vált a sorozaton belül az *Önéletírások* részlege.

b) Költemények I–II., sajtó alá rendezte Debreczeni Attila, Debrecen, 2018., 1146+1012.

A jelen kötet Kazinczy költői életművének mind az 1717 elérhető szövegforrását feldolgozza, melyek genetikusan kapcsolatok alapján 357 szövegidentitást alkotnak. A kiadás terjedelmi okokból az összes szövegforrás mintegy háromnegyedét közli, szám szerint 1283 forrást. A genetikusan összetartozó szövegeket az ezekhez tartozó integrált jegyzetmező segítségével lehet együttolvasni, és itt történik meg alakulástörténetük megkonstruálása is. A kötet így a genetikusan szövegkiadás-típus egyedi változatát valósítja meg.

c) Tanulmányok és cikkek, sajtó alá rendezte Bódi Katalin

A jelen kötet Kazinczy periodikákban megjelent összes közleményének kritikai feldolgozására vállalkozik. A források összegyűjtése és a főszövegek elkészítése Devescovi Balázs feladata volt a korábbi ciklusokban, Bódi Katalin eredetileg a jegyzetek írását vállalta. A magyarázatok készítése közben szükségesnek bizonyult a szövegek ellenőrzése és az újonnan talált források feldolgozása is, amit Bódi Katalin végzett és végez el. A kötet befejezését hátráltatta, ugyanakkor a Kazinczy-kutatásokat jelentősen előmozdította, hogy Bódi Katalin, nem kis mértékben szövegkiadói munkájára építve, elkészítette habilitációs értekezését (*Jöjj, de hogyan láss? Kontextusok Kazinczy Ferenc képzőművészeti tárgyú írásaihoz*). A habilitáció sikerrel lezárult. A kötet magyar nyelvű szövegei (143 tétel 323 Word-oldal terjedelemben) fele részben véglegesítve vannak, ehhez a kötetfélhez elkészültek

a jegyzetek (131 Word-oldal), melyek formai egységesítése van hátra. A befejezés 2018 végére várható.

d) Pandekták I., sajtó alá rendezi Granasztói Olga

A jelen kötet koncepcionális változásokon és jelentős terjedelmi bővülésen ment keresztül. Korábban *Magyar Panteon* volt a címe, és Kazinczy biografikus írásainak gyűjteménye lett volna, amiből aztán Kazinczy jegyzőfüzeteinek teljes kiadásává nőtte ki magát. A *Pandekták I.* kizárólagosan csak a Kazinczy-sorozat negyedik osztályába tartozó feljegyzéseket ad közre, a Kazinczy által összeállított Pandekta-kötetek viszonylag épen fennmaradt első három darabját. Különös nehézséget jelentett az anyag feltárása, valamint a megfelelő kiadói módszer megtalálása, sokszori időrabló újradolgozást követően állt csak össze a végsőnek tekinthető közlési szerkezet és feldolgozási metódus. Elkészült a 212 Word-oldalnyi főszöveg, a jegyzetek pedig nagyjából 90%-os készülségűek (202 oldal), a kötet a tervek szerint 2018-ban lektoráltatásra kerül.

e) Nyelv és irodalom, eddig sajtó alá rendezte Czifra Mariann

A korábban *Glottomachia* címen tervezett, a nyelvi vitákkal kapcsolatos szövegeket tartalmazó kötet koncepciója és terjedelme átalakult, *Nyelv és irodalom* címen a teljes kéziratos anyagra kiterjeszkedik, közli a kiadás Tanulmány-részlegének háttérét jelentő feljegyzésanyagot és a tanulmányváltozatokat. A kötet előmunkálatai sorában Czifra Mariann elkészítette *A magyar nyelvújítás dokumentumai 1810–1830* című portált, amely a témával összefüggő mintegy félezer, egyenként akár több száz oldalas dokumentumot kínál digitális másolatban, sokszempontú keresési lehetőséget kínálva. A kötetből a 375 Word-oldalnyi, véglegesítés előtti főszöveg készült el, valamint a jegyzetekhez végzett anyaggyűjtés. Czifra Mariann 2017-ben munkahelyet váltott, nem folytatja a sajtó alá rendezést, a kötetnek jelenleg nincs gazdája.

f) Előszavak és beszédek, sajtó alá rendezi Tóth Orsolya

Ez a kötet a Tanulmányok részleg harmadik darabja, a vegyes műfajú nagyobb, nyomtatott és kéziratos szövegeket tartalmazza. Eredetileg Onder Csaba volt a sajtó alá rendező, azonban ő 2016-ban rektori feladatai miatt kivált a kutatócsoportból, az új sajtó alá rendező, Tóth Orsolya jelentősebb előmunkálatok nélkül vette át a kötetet, amely első szövegkiadói munkája lesz. A feladattal, a textológiai munkával való ismerkedést követően a főszövegek elkészítése kezdődött el, jelenleg 98 Word-oldal átírt, nem véglegesített szöveg áll rendelkezésre, ez a közlendő anyag mintegy 80%-a.

g) Fordítások Hollmanntól Hübnerig, sajtó alá rendezi Béres Norbert

A kötet a Fordítások alsorozat negyedik, utolsó darabja, amely az összes eddig ki nem adott, zömében kéziratos maradt fordítást tartalmazza. Az eredeti sajtó alá rendező Bodrogi Ferenc Máté a projektállásról oktatói státuszba került, feladatai jelentősen átstrukturálódtak és megnöttek. Egy ideig még próbálta a kötet munkálatait is folytatni, aztán elkerülhetetlen lett a váltás. A sajtó alá rendezést Béres Norbert vette át, jelenleg II. éves PhD. hallgató, jelentős textológiai-filológiai gyakorlattal (megjelenés előtt áll egy terjedelmes Versegyszövegkiadása). Az önálló kötetként készült nagyobb fordítások kéziratos forrásainak átírásából eddig 192 Word-oldallal készült el, ami a teljes anyagnak mintegy a felét teszi ki.

2. Az elektronikus kiadás

a) Platformfejlesztés

Elkészült a Kazinczy elektronikus kiadás új formátuma, immár nem próbaverzióként, hanem véglegesítve. Ez jelentős technikai fejlesztésekkel járt, ami egyrészt a portálrendszer mobil eszközökre való optimalizálását jelenti, másrészt a menü és keresési rendszer átalakítását (pl. az összetett keresési funkció kiterjesztését), harmadrészt a fejlesztői felület alkalmassá tételét a bonyolult, hálózatos magyarázatok készítésére és a TEI–XML-file-ok közvetlen kezelésére, szerkesztésére. A levelezést érintő jelentős fejlesztés a térképes vizualizáció megteremtése, ami egyúttal a levélíró és/vagy keltezés helye szerinti keresésre és a leválogatott levelek közvetlen elérésére is lehetőséget biztosít. Megteremtődött a Kazinczy levelezés levélsorszám és kötetszám-oldalszám szerinti kereshetősége is, amely a kutatók körében általánosan használt Váczy János-féle 23 kötetes kiadás felőli olvasást és az azzal való könnyű összehasonlíthatóságot biztosítja azon levelek esetében, amelyek már elérhetőek az elektronikus kiadásban. Elkészült az eredeti, nyomtatott és kéziratos források digitális másolatának a kiadás adott szövegéhez kapcsolt olvasását biztosító fejlesztés is, ez először *A magyar nyelvújítás dokumentumai 1810–1830* című portálon jelent meg, amely (mint arról fentebb volt már szó) maga is új fejlesztés és a jelen ciklus alatt nyílt meg. Az informatikai fejlesztéseket minden esetben Nyitrai Nóra végezte.

b) A papírkidás köteteinek elektronikus adaptációja

A munkaterv a Kazinczy kritikai kiadás öt kötetének elektronikus adaptációját irányozta elő, de elkészültek és a Kazinczy-portálon elérhetővé váltak nyolc kötet kritikai szövegei, vagyis a jelen ciklusban nyomtatásban megjelent két kötetten kívül a sorozat minden darabja. Külön menüpont szolgálja az elektronikus kiadásban a kritikai kiadás felőli olvasást, s elérhetőek, szabadon letölthetőek az eredeti kötetek pdf-jei is. A kötetek elektronikus adaptációit készítették: Béres Norbert, Bodrogi Ferenc Máté, Lapis József, Lapis-Lovas Anett, Veisz Bettina.

c) A Kazinczy-levelezés elektronikus kiadása és a társportálok

A Kazinczy-levelezés feldolgozásában az előző ciklusban az eddig kiadatlan levélanyag nyomtatott kötetben való publikálása állt a középpontban, most a hangsúly átkerült a Váczy János által kiadott hatalmas korpusz modern textológiai elvek szerinti újrakiadására, amely csak elektronikus formában valósul meg. Ehhez nélkülözhetetlen segédeszköz a Kazinczy-levelezés akadémiai hagyatékának katalógusa, amely Czifra Mariann gondozásában a jelen ciklusban jelent meg. A levelezés feldolgozásából, mint említettük, elkészültek a kritikai kiadás köteteinek adaptációi, köztük a két levelezéskötet: a XXIV–XXV. *Levelezés*-kötetben 303 és 238 levél kritikai szövege vált elérhetővé.

Csak a Váczy János-féle kiadásból volt ismert eddig Kazinczy és Majláth János német nyelvű levelezése, most már modern kiadása is van ennek a 100 levélnek, kritikai szövegeik és fordításaik Deák Eszter gondozásában megjelentek a *Kazinczy-portálon*. Ugyancsak megjelent a Rummy Károly Györggyel folytatott német nyelvű levelezés 1810-ig terjedő időszakából 71 levél kritikai szövege és fordítása, ezt Doncsicz Etelka gondozta Szép Beáta előmunkálatának felhasználásával. A levelek filológiai revízióját a Váczy-kiadáshoz képest mindkét esetben Orbán László végezte el.

Előkerült 14 eddig kiadatlan levél a Kazinczy-levelezésből, közülük nyolcnak nemcsak elektronikus kiadása, de folyóiratpublikációja is megtörtént, Orbán László gondozásában. A

Kazinczy-költemények Debreczeni Attila általi új kiadása feldolgozta azokat a Kazinczy-leveleket, amelyekben vers található. A 326 levél közlése csak a verset és a rá vonatkozó kommentárt tartalmazza (540 nyomtatott oldal terjedelemben), de keletkezéstörténetük, textológiai-filológiai problémáik tisztázása megtörtént. Elkezdődött e levelek teljes szövegű elektronikus közlése, az érintett Majláth- és Rummy-leveleken kívül 128 Berzsényinek, 10 Ráday Gedeonnak írott, valamint további 14 egyéb levél kritikai szövege már elkészült, az eddig nem említett esetekben Orbán László szöveggondozásában.

A Ráday–Kazinczy-levelezés, valamint Berzsényi Dániel teljes levelezésének elektronikus korpusza is elkészült, az előbbi Orbán László feldolgozásában, az utóbbi a Fórizs Gergely által sajtó alá rendezett kötet adaptációjaként. A Rádayakkal való levélváltások (89 levél) helyet kaptak a *Ráday-család levelezése* című portálon is (együttműködő partner: Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye), a Berzsényi-levelezés kritikai szöveganyaga önálló portálként jelent meg (együttműködő partner: MTA BTK Irodalomtudományi Intézete és az EditioPrinceps Kiadó). Ugyancsak a Kazinczy-portállal érintkező új elektronikus kiadás a *Magyar Írók Levelezése*, amely jelenleg a Kazinczy-levelezés feltöltött darabjai mellett a Rádayak családi levelezését (449 levél) és a teljes Csokonai- és Berzsényi-levelezést is tartalmazza (238 és 392 levél).

Az elektronikus kiadások fejlesztése folyamatosan történik, s mindig az aktuálisan elkészült egységek válnak hozzáférhetővé, a portálrészek megnyitását a Feltöltési napló menüpontban lehet figyelemmel kísérni, az egyes részek szöveggondozóit, adaptálóit az impresszum tünteti fel. A levelek TEI–XML kódolását, formázásukat, szövegkritikai jegyzeteiket a Ráday–Kazinczy-levelezés kivételével, amely Veisz Bettina munkája, Tóth Barna készítette. Ez a feladat speciális szakértelmet kíván, mert egyszerre kell informatikai és irodalomtörténeti ismeretekkel és készségekkel rendelkezni. Tóth Barna ezek birtokában végezte nagy odaadással a levelezések elektronikus kiadásainak publikálását, s egyben a portálfejlesztésben is a legközelebbi munkatársa volt Nyitrai Nórának, a kutatócsoport informatikusának.

3. Digitalizálás és adatbázisépítés

a) Az eredeti Kazinczy-kötetek digitalizálása

A munkatervben szerepelt az eredeti Kazinczy-kiadások digitális másolatainak elkészítése, pontosabban a korábban megkezdett munka folytatásaként a még hiányzó eredeti források archiválása és elérhetővé tétele, mind a Kazinczy-portálról az adott szövegekhez kapcsoltnak, mind a projekthonlapról együttesen. A feladat teljesült, illetve még kiegészült 19. századi, nehezen hozzáférhető Kazinczy-szövegkiadások archiválásával. A digitális másolatokat a Debreceni Egyetem Elektronikus Archivumában helyeztük el, e projektem a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtárral való együttműködés keretében valósult meg, kutatócsoportunk részéről Bodrogi Ferenc Máté és Tóth Barna részvételével.

b) Kazinczy korabeli almanachok digitalizálása

A feladatok közé tartozott azon almanachok feltárása és archiválása, amelyekkel Kazinczy kapcsolatban állt. Az *Aurora*, az *Aspasia* és a *Hébe* kötetek kivételével elkészült az *Árpádia* és a *Nefelejcs* archiválása is, így az *Aurora* 16+2 kötetének és a további almanachok kilenc kötetének digitális faksimile példányai elérhetővé váltak, ugyancsak a DEÁ-ban, a DEENK-val való együttműködés keretében. Kutatócsoportunk részéről Bodrogi Ferenc Máté és Tóth Barna irányította, s részben végezte e projektem teljesítését. Az *Aurora* szöveganyagának egy másik projekt keretében megtörtént elektronikus feldolgozása is, a teljes szöveg

lektorálásra előkészített elektronikus kiadása elérhető formailag még nem teljesen véglegesített kritikai és olvasószövegben, Bodrogi Ferenc Máté szöveggondozásában.

c) adatbázisok készítése

Két adatbázis készítését irányozta elő a munkaterv. Az egyik egy könyvtörténeti adatbázis a *Pandektákra* alapozva, ennek korábbi változata önálló honlapként elérhető egy megelőző pályázati ciklus fejlesztéseként. Ezt a tervet azonban kiváltja az új koncepció szerint készülő *Pandekták*-kötet, amelynek első darabja most került befejezés közeli állapotba: a feldolgozás e kötetben történik, nem önálló adatbázisban, a már létező adatbázis átalakítására és kibővítésére pedig a teljes *Pandekták*-alsorozat elkészültéig várni kell. A kertművészeti adatbázis elkészítése hasonló okokból halasztódik, noha Granasztói Olga, aki mindkét feladatelem felelőse, előmunkálatként igen jelentős, egyes darabjaiban máig kiadatlan anyagot gyűjtött össze (l. az archivált dokumentumok között).

4. További tevékenységek

a) Publikációk

A kutatócsoport fő feladatát papíralapú és elektronikus szövegkiadások készítése és publikálása jelenti, ezeket az eddigiekben részletesen áttekintettük. Ezeken túlmenően monográfiák, értekezések, tanulmányok is születtek, melyeket a jelentés publikációs listája részletez, itt csak a legfőbbeket emelhetjük ki. Említettük már az egyik kötetet gondozó kutató, Bódi Katalin sikeres habilitációját, másik kutatónk, Tóth Orsolya pedig frissen megjelent tanulmánykötetével habilitációra jelentkezett (*Egykor és most. Tanulmányok a 19. századi magyar irodalomról*). Ki kell emelnünk egy korábban megjelent Kazinczy-kötet sajtó alá rendezőjének kismonográfiáját, amely viszont e ciklus alatt jelent meg (Szilágyi Márton: *Forrásérték és poétika. Kazinczy Ferenc: Fogságom naplója*). A kutatócsoport menet közben munkába állt tudományos segédmunkatársa, Tóth Barna előző feladatainak lezárásaképpen befejezte a *Pálóczi Horváth Ádám verses kiadványai (1787–1796)* című közel ezeroldalas kötet sajtó alá rendezését. A kötet a Régi Magyar Költők Tára 18. századi sorozatának XVI. darabjaként meg is jelent. Megjelent az előző ciklusban megrendezésre került konferencia tanulmányainak lektorált kötete is (*Textológia – filológia – értelmezés*, szerk. Czifra Mariann, Szilágyi Márton). A kutatócsoport tagjai a pályázati ciklus ideje alatt további 54 tanulmányt publikáltak.

b) Konferenciák

A kutatócsoport elektronikus kiadásait bemutatta az MTA BTK és a BME közös rendezésében tartott *Számítógép az irodalomtudományban* című konferencián (Bodrogi Ferenc Máté), valamint Kolozsvárott *A magyarországi és erdélyi tudományosság alakzatai a 18–19. század fordulóján* című konferencián (Orbán László, Tóth Barna). A kutatócsoport vezetője *Az elektronikus kiadás színe és visszaja* címmel tartott előadást az MTA I. Osztályának *A humán tudományok és a gépi intelligencia* című, a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából rendezett konferenciáján.

c) Együttműködések

A korábbi ciklusok alatt a közgyűjteményekkel kialakított szerződéses együttműködések mellett a jelen ciklusban a már említett elektronikus kiadások létrehozása a Dunamelléki

Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye, illetve az MTA BTK Irodalomtudományi Intézete és az EditioPrinceps Kiadó együttműködésének a keretében történt. A digitalizálások, mint említettük, a DEENK-val közös projektként valósultak meg. A Petőfi Irodalmi Múzeummal kötött szerződés alapján lehetőség teremtődött elektronikus kiadásainknak az *Europeana* rendszerébe való bekapcsolására. A kutatócsoport szakértői tanulmányt készített a széphalmi Kazinczy-emlékkert megújítását célzó pályázathoz, részt vett a rekonstrukciós munkálatokat előkészítő megbeszéléseken. Megjegyzendő továbbá, hogy a kutatócsoport tagjai több ismeretterjesztő előadás megtartására is vállalkoztak.

Összegzésül megállapítható, hogy a pályázati programban vállalt feladatok jelentős részét sikerült teljesíteni, néhol túlteljesíteni. Bizonyos programelemekben, elsősorban a nyomtatott kötetek megjelenítésében elmaradás mutatkozik, összefüggésben a kutatócsoportot érintő kényszerű személyi változásokkal, egyéni életpálya módosulásokkal, melyekből az előző három pályázati ciklusban összesen nem volt annyi, mint most. A meg nem jelent kötetekre tervezett pénzügyi keret megmaradt, más projektek támogatására felhasználható. A nyomtatott Kazinczy kiadásban a ciklus során megjelent két új kötet (*Magyarországi utak, Költemények I–II.*), ez utóbbi a maga több mint kétezer oldalával három kötetnek felel meg. A többi munkában lévő kötet esetében számottevő előrehaladás mutatkozik, közülük kettő (*Tanulmányok és cikkek, Pandekták I.*) befejezés közeli állapotban van. Az elektronikus kiadás fejlesztése, a Kazinczy-levelezés feldolgozása új szintre lépett. Jelentős informatikai fejlesztéseket követően kialakult a portál végleges szerkezete, működésmódja és arculata, összhangban a közös platformra épülő társportálokkal. Megtörtént az eddig megjelent nyolc nyomtatott kötet elektronikus adaptációja, ezek kritikai szövegei elérhetővé váltak. A Kazinczy-levelezés területén elkészültek több mint 1200 levél kritikai szövegei, közöttük több kiadatlan, vagy ebben a formában kiadatlan, igen sokszor módosultak a keltezési adatok és a levélegység határai. Kapcsolódó tevékenységként elkészültek és elérhetővé váltak Kazinczy eredeti nyomtatott kiadásainak és a korabeli almanachok közül a jelentősebbeknek a digitális másolatai. A szövegkiadásokon kívül sikeres habilitáció történt, elkészült egy másik habilitációs értekezés, megjelent egy Kazinczy-monográfia, a Kazinczy-levelezés akadémiai hagyatékának katalógusa, egy tanulmánykötet és a kutatócsoport tagjai publikáltak 54 tanulmányt.